

ביאורים

588 ט- אילו אנשים לא זוכים לעולם הבא?

מהדורת אור עציון

ועתה נשיב על השאלה מי הם האנשים שיסבלו ייסורים בעולם הבא? ישנם שני סוגים של אנשים כאלו: א. הכופרים בה' ובעלי השיתוף, ועליהם נאמר (ישעיה סו, כד): "ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים כי כי תולעתם לא תמות ואישם לא תכבה..." ב. אנשים שעברו עבירות חמורות שהעונש עליהן כרת או מיתת בית דין. אם ה' מכריח אותם מהעולם הזה, הם נכרתים מבין הצדיקים גם בעולם הבא, כי לא עשו תשובה. ואם ה' האריך אפו ולא המית אותם והחזיקו במעשיהם הרעים, בודאי ראויים להכרת מבין הצדיקים ולעונש קשה, מפני שאף שה' האריך אפו לא שבו.

589 אדם שלא עבר בעבירות חמורות הללו אלא על עבירות קלות, יזכה לחלק לעולם הבא, מפני שהעבירות הקלות נמחלו.

590 ואם ישאל אדם, במה התכפרו העבירות האלו, הרי לא שבתשובה? יש לומר, שעצם העובדה שלא עבר עבירות חמורות אלא רק עבירות קלות, לא עבד עבודה זרה, לא גנב או נאף או שפך דמים, מעיד על כך שעמד בניסיונות רבים מאוד ושהוא עדיין מאמין בקב"ה, לכן הקב"ה מעניש אותו בעולם הזה ומזכהו לחיי העולם הבא.

591 על השאלה, האם בעולם הבא בני האדם נפגשים ונמצאים יחדיו נשיב, שהצדיקים והרשעים רואים אלו את אלו, ולמדנו זאת מהפסוק (ישעיה סו, כד): "ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים כי כי תולעתם לא תמות ואישם לא תכבה והיו לדראון לכל בשר", מלמדנו הפסוק שהצדיקים יראו את יסורי הרשעים וישבחו את ה' על שהציל אותם מעונשם של הרשעים.

592 וכן מצאנו ברשעים, שנאמר (ישעיה לג, יד): "פחדו בציון חטאים אחזה רעדה חנפים מי יגור לנו אש אוכלה מי יגור לנו מוקדי עולם", כלומר הרשעים יביטו בצדיקים, ויתמהו כיצד אין האש מזיקה אותם ויצטערו של שאיבדו במעשיהם מעלה זו. (נראה שדברי רבנו מבוססים על הסברו לעיל, שלאש יש כמה תכונות, הרשעים יסבלו מחומה והצדיקים יהנו מאורה).

593 הנביא המשיל זאת לסעודה שזומנו אליה אנשים שונים, יש שזומנו לסעוד, ויש שזומנו כדי שיראו את הסועדים נהנים מהסעודה, אך אסור להם להתקרב אליה, וכך נאמר בישעיה (סה, יג-יד): "הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו, הנה עבדי ישנו ואתם תצמאו, הנה עבדי ישמחו ואתם תבושו, הנה עבדי ירונו מטוב לב ואתם תצעקו מכאב לב ומשבר רוח תילילו".

594 עד כאן אמרנו, שהצדיקים והרשעים יוכלו לראות אלו את אלו אך לא יפגשו ממש, ועתה נוסף, שצדיקים הקרובים זה לזה במעלתם, יפגשו עם צדיקים הקרובים אליהם במעלתם, אך לא עם צדיקים שמעלתם רחוקה ממעלתם. ונראה שהרשעים לא יוכלו לפגוש גם את הקרובים אליהם במעלתם, מפני שיהיו עסוקים בכאבם ובצערם.

לב הדברים

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, אבל יש מי שצריכים לעבור ייסורים כדי לזכות בחלקם. טעם הדבר הוא מפני שהם ניתקו עצמם ממקור החיים בעולם הזה, ועליהם לתקן זאת בעולם הבא. הניתוק מתרחש בשני אופנים: בכפירה בה' ובעברה על העבירות החמורות שבתורה. בשני מקרים אלו ישנה פגיעה מהותית בקשר לה', ופגיעה באפשרות של קבלת השכר לנשמה. אמנם דוקא העובר על עבירות חמורות שבתורה מתנתק מהקב"ה, ולא מי שנשמר מעבירות אלו, גם אם הוא נכשל בעבירות קלות יותר. אבל לדעת הרמב"ם, גם העובר עברה קלה באופן קבוע נחשב למורד בה', מפני שמוציא את עצמו כביכול מתחת שלטון ה'.

הקב"ה אינו בא בטרונייה עם בריותיו, ולא מקפח שכר כל בריה, ולכן אפילו יהודי מאמין שעבר במקרה עברה קלה, נענש רק בעולם הזה ולא בעולם הבא. עצם האמונה שלו, שעליה שמר אותו יהודי, היא נקודת הקדושה המחיה את נשמתו. כפי שלמדנו כבר, העונש נמדד מידה כנגד מידה, אבל ה' מכיר גם בנסיבות העברה. היצר הרע מתגבר במיוחד כלפי עם ישראל, ולכן יש משיכה לחטאים, אלא שמי שנשמר בכל זאת מהעבירות החמורות, מגלה ומגלם את דבקותו בקב"ה, וזכאי לשכרו משמים.

ט- 588 אָבֵל תְּשׁוּבַת הַשְּׂאֵלָה (התְּשׁוּעִיּוּת), מִי אֲשֶׁר הֵם רְאוּיִים לְיִסּוּרִים הָאֵלֶּה? נֹאמֵר, מִי מִקְבֵּל יִיסוּרִים הַכּוֹפְרִים וְהַמְּשִׁתְּפִים, וְבַעֲלֵי הָעֲבֵרוֹת הַחֲמוּרוֹת אֲשֶׁר לֹא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה. אִךְ הַכּוֹפְרִים וְהַמְּשִׁתְּפִים הוּא אֲשֶׁר אָמַר בָּהֶם (ישעיה סו, כד): וַיֵּצְאוּ וַיֵּרְאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים בֵּי וְבַעֲלֵי הָעֲבֵרוֹת הַחֲמוּרוֹת, הֵם אֲשֶׁר נִכְתָּב בָּהֶם כֶּרֶת אוּ מִיתוֹת בֵּית דִּין, כִּי כִּפְאֶשׁ יִכְרְתוּ מִהָעוֹלָם הַזֶּה, יוֹצִיאֹם אֶל הַכֶּרֶת בְּעוֹלָם הַבָּא מִבֵּין הַצְּדִיקִים גַּם כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה. וְאִם לֹא יִכְרִיתֵנוּ, אָבֵל הַשְּׁלִים יִמְיוּ כְּדֵי שְׂיִאָרְיָהּ לוֹ וְעַם כָּל זֶה לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, יִהְיֶה עֲנָשׁוֹ יוֹתֵר קָשָׁה, וְהַכְּרַתוֹ מִבֵּין הַצְּדִיקִים יוֹתֵר רָאוּי, מִפְּנֵי שֶׁהֶאָרְיָהּ לוֹ וְלֹא שָׁב. 589 וְאִם לֹא יִהְיֶה מִכָּל אֲשֶׁר סִפְרָנוּ מֵאוֹמְהָ, מִה שֶׁהוּא זוֹלָתָם הֵם קְלוֹת וַיִּכְפְּרוּ לוֹ. 590 וְאִם יֹאמֵר אוֹמֵר בְּאֵי זֶה דָּבָר יִכְפְּרוּ לוֹ מִבְּלֵי תְּשׁוּבָה? נֹאמֵר, הֲלֹא הַקְּדִמְנוּ הַמִּזְאָר שֶׁאֵין לָהֶם כִּי אִם קְלוֹת, וְאִמְרָנוּ שֶׁזֶה מַחֲבִיב שֶׁכָּבֵר נִזְהָרוּ מִן הַחֲמוּרוֹת, וְלֹא נִזְהָרוּ מִמֶּה עַד שֶׁקִּיָּמוּ שִׁכְנָגְדָם, וְלֹא כִּפְרוּ אָבֵל הַאֲמִינִי, וְלֹא שִׁתְּפוּ אָבֵל יַחְדוֹ, וְלֹא רָצְחוּ וְלֹא גָבְנוּ וְלֹא נֶאֱפוּ, אָבֵל עָשׂוּ בְּצִדֵק וּבְמִשְׁפָּט. וְמִי שֶׁהוּא עַל הַדֶּרֶךְ, רַב מַעֲשָׂיו זְכוּיֹת וְהָעֲבֵרוֹת הַמְּעֻטּוֹת הֵם כְּנֶגְדֵי אֱלֹהִים, יִשְׁלְמוּ לוֹ עֲלֵיהֶם בְּעוֹלָם הַזֶּה וַיֵּצֵא נְקִי, כִּפְאֶשׁ בְּאַרְתִּי בְּמִזְאָר הַחֲמִישִׁי.

591 אָבֵל הַשְּׂאֵלָה (הַעֲשִׂירִית) הִיא, הִיתְקַבֵּץ קִצְתָם עַל קִצְתָם? אֹמֵר, כִּפֵּי אֲשֶׁר הִסְתַּכְּלָתִי וּמִצְאָתִי, כִּי הַצְּדִיקִים וְהַרְשָׁעִים רואים קִצְתָם אֶת קִצְתָם בְּרֵאוֹת בְּלִבָּד, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּצִדִיקִים (ישעיה שם): וַיֵּצְאוּ וַיֵּרְאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים בֵּי. וְכֹל אֲשֶׁר יִתְבָּרַר לָהֶם יִסּוּרָם, יִאֲמְרוּ וְיִשְׁתַּבַּח מִי שֶׁהֶצִּילָנוּ מִן הַיִּסּוּרִין הָאֵלֶּה, וְיִשְׁמְחוּ וְיִגִּילוּ בְּעֵינֵינוּ. 592 וְכִמּוֹ שֶׁאָמַר עַל הַרְשָׁעִים (שם לג, יד): פְּחָדוֹ בְּצִיּוֹן חֲטָאִים אֶחְזֶה רַעְדָה חֲנִפִּים, יִתְמָוֶה עַל הַצְּדִיקִים אִיךְ יַעֲבְרוּ עַל הָאֵשׁ הַיּוֹקֶדֶת וְלֹא תִזְקַם וְיִאֲנְחוּ עַל מַה שֶׁאֵבַד מֵהֶם מִהַגְּמוּל. 593 וְכִפְאֶשׁ דְּמִיָּה אוֹתָם שֶׁמָּה כִּפְאֶשׁ, נִקְרָאוּ לְאָכֵל לְסַעְדָה, וְאַחֲרֵים שֶׁזְּמָנוּ לְיִסּוּרִים, וְהֵם רואים אוֹתָם וְנִאָּנְחִים, הוּא אָמַר (שם סה, יג): לֵכֵן כֹּה אָמַר ה' הִנֵּה עֹבְדֵי יֹאכְלוּ וְאַתֶּם תִּרְעְבוּ וְגו'. 594 אָבֵל הַצְּדִיקִים קִצְתָם עִם קִצְתָם, מִי שֶׁמְעַלְתוֹ מֵהֶם קְרוֹבָה לְמַעַלְתֵי אַחֵר יִפְגְּעוּ, וְאִם תִּהְיֶה רְחוּקָה לֹא יִפְגְּעוּ. וְעַלָּה בְּדַעְתִּי, הָעֲנוּשִׁים כָּל שְׁנֵים מֵהֶם שֶׁתִּהְיֶה מְעַלְתָם קְרוֹבוֹת זו לְזוֹ אֵינָם נִפְגְּשִׁים, מִפְּנֵי שֶׁהַיִּסּוּרִים פּוֹסְקִין בֵּינֵיהֶם וְטִרְדָתָם בָּהֶם:

האם נמצאים כולם יחד בעולם הבא